

DUŠICA PAVKOV: »KONJSKO MESO«,

Matica srpska, Novi Sad 1981.

Piše: Vojislav Sekelj

Prva knjiga pjesama Dušice Pavkov (1959) »Konjsko meso« otkriva pjesnikinju koja nam u zgušnutoj, jezgrovitoj formi nastoji pjesničkim sredstvima dati negativno jedinstvo čovjeka i stvari. Pavkova promatra svijet kroz prizmu čovjekove otušnosti, reducira čovjeka na stvar, stvar na znak, u kojem nalazi mitsku potku i u nju utkiva ovovremena osjećanja čovejekove izgubljenoosti diljem svijeta. Dosjetka ili dvostrislenost riječi, vješto su uklopljene u tkivo pjesme, ističući simboličnu funkciju jezika. Pavkova posebnu pozornost daje značenju stihova, dovodeći ih u oprek, kako bi proširila smisaoni opseg: »Posle ručka /pojedem olovku umesto kolača/ /Dode Nedelja/ kokošku uteraju u frizer/, /Živim u kutiji šibice/ imam drveno nebo/ i mnogo zapaljivih glava».

Pjesme Dušice Pavkov su »umirene«, ne boluju od razudenosti i razuljane lepršavosti, koje tako često srećemo u prvim zbirkama. Njen pregnantan izraz nas ponesu, riječi dobivaju posebnu snagu i organski se vezuju za značenja. A negativno jedinstvo u knjizi »konjsko meso« označava potrebu za identitetom i uzrokom čovjekove otušnosti i za njegovim mitskim korjenom.

»Iz usta mi kulja dim
njegova sveta trepere mi iz očiju
dok peć proždire omot
drugog pakla originalnog makedonskog duvana
u mojim genima
postoji zapis o lokomotivi na nikotinski

pogon«

Simboliku Pavkova sprovodi znalački, zapis o lokomotivi na nikotinski pogon i pominjanje drugog pakla upućuje na razliku, na diferencijaciju, jer ne radi se o paklu duvana, niti o pravom paklu, stih »u mojim genima« izjednačuje kroz razlike čovjeka i stvar; ta lokomotiva što tunjti kroz vene i vuče venoznu krv, odvozi nas ka nekom našem življenom paklu. Nema ovde snažnih osjećanja, sladunjave dekorativnosti, nategnute učenosti. Pavkova iznalazi pravu mjeru ne težeći za dodatnim efektima.

Naćas, u ovim stihovima osjeti se uticaj Vaska Pope. Može se reći na kraju da Dušica Pavkov iako još nema svoj kristalno jasan pjesnički odnos prema svijetu, intendra da se oslobođi određenih uticaja i da se kritički prema njima odredi.

ŽARKO AĆIMOVIĆ: »NEMA NEMANI«,

Matica srpska, Novi Sad 1981.

Piše: Vojislav Sekelj

Žarko Aćimović (1933) do sada je objavio četiri zbirke pjesama. Oglasa se petom, »Nema nemani«, koju čine pet lirske krugova. Svaka pjesma datirana je godinom nastanka – pisana, i možemo izdvojiti 1976. i 1979. kao godine izrazite inspiracije pjesnika Aćimovića. Pjeva Aćimović u ovoj knjizi o svemu. Tek, ni na jednom od mogućih estetskih planova u ovoj knjizi se ništa ne lomi i ne prelama, sve je u toj mjeri ustajalo da riječi odbijaju da znače to što znače, opisu se, hoće van, tjeskobno im je između kora, neljajno konkurišu jedna drugoj. U osnovi ovde postoji neka priča, neka isuviše očekivana pjesnička namjera, no kako je sve tek na razini kaznog, predmetnog, bez unutrašnjeg određenja, pa izvaniska različitost ne dozvoljava da se pjesma kao lirska fenomen konstituiše (nema svoj referens, pa ni referenciju). Česta ponavljanja istih riječi ne dosežu ni funkcionalnu ni značenjsku dimenziju, a u kratkim pjesmama, koje sačinjavaju veći deo ove knjige, ta ponavljanja otkrivaju pjesničku nemoć da se dođe do pravog izraza. Nemoć se pogotovo eksponira kada se izričaj pokušava organizirati kao narativna struktura. Bez prave lirske imaginacije, dosetka pada u puku infantilnost, prisustvo ironijskog na stvari ne menja ništa, dapače, još jače podvlači nesnalazje u izabranom miljeu. A nakon četiri knjige pjesnika valjalo bi se nad činom stvaranja, ako ne odgovornije, a ono, u svakom slučaju, ozbiljnije zamisli, kako ponovo ne bismo čitali i ovakve birokratske pašaže: »Sunce je odobrilo novi reljef«, ili:

»Sunce zvoni /Glave se nose/ (Čime se ponose)/

Sačekajmo vreme /Ne čekajmo vreme/ (1979), ili ovakve plitke filosofemske refleksije: »Podimo u graju/ u ciku /u imena/ u biće/ u nebiće / u lad b ledju/ u zelenu muku/ u sunce koje duva/ (Gde je takvo sunce)«. Nema takvog sunca, ni takve zelene muke, nismo ih bar dosad sreli, ni kada se govori o bići, ni o nebiću, a ni o ledima. Sve je tu isforsirano, i bogrka otkud dovedeno na trg. A pjesma »Trg« počinje:

»Čovek je na trgu rekao
Ne treba mnogo birati trgeve

jer svaki trg je trg«

Da, ovo saznanje raduje, i možda je taj čovjek, time što je rekao to što je rekao o trgovima i na trgu, i imao pravo, ali mi ipak ne pristajemo da sve

što je štampano i grafički složeno u znanoj formi pjesme, nosi u sebi pečat lirske, u kojem se dvojstvo, slučajnost zbilje (zbilje kao riječ, kao pojmom – uredenost i kao odnos) nadilazi i postaje, biva temelj jedinstva čovjeka i svijeta. Možda nismo u pravu, no kako se krećemo u polju estetskog, onda pjesma »Nema nemani«, po kojoj knjiga nosi ime, donosimo cijelu:

»Sunce na putu
S tišinom na putu
S ledima u miru
Nema nemani«

da bismo ustvrdili – nema tu pjesme! Sažetost ne upućuje kod Aćimovića na konkretnost, što je slučaj recimo u japanskoj lirici. Tek, sve je u ovoj pjesmi loša apstrakcija – i sunce, i put, i tišina, i led i mir. I zbilja nema nekog većeg smisla sve to štampati, ni s blíćem ni nebićem.

VLADIMIR ALBAHARI: »NAČIN PUSTOŠENJA«,

»Svetlost«, Sarajevo 1981.

Piše: Tvrko Kulenović

Jezik je, nema sumnje, najuočljivije svojstvo i vrlina Albaharijevog prvog romana »Način pustošenja«, kao što je bio i odlika njegove knjige pjesama »Posmrtni ostaci«. Ali, to više nije onaj jezik, ona spregnutost i zategnutost koja je odgovarala poeziji, nego jezik proze kojom je pušteno »na volju«, ali koji je, istovremeno, »poslušan« u odnosu na bar dva aspekta stvaralačke discipline: na onaj koji zahteva da reč ne bude prazna, da bude ispunjena smisalom, i na onaj koji zahteva od čitavog iskaza, na nivou rečenice, na nivou paragrafa, na nivou poglavija i na nivou čitavog dela, jedinstven tonalitet.

»Klijue« taj tonalitet čitaoca u glavu, podseća na nešto, vuče k nekom poznavanju a zaboravljenom šablonom, povezuje ga on s jezikom renesansne dubrovačke i dalmatinske književnosti, da bi ubrzo uvideo da to nije to, da bi na kraju došao do sigurnog, mada teško dokazivog uverenja da jezik koji Albahari upotrebljava u ovom romanu najviše liči na jezik onih avanturističkih romana čija se radnja odvija u dalekim nepoznatim zemljama, a u izdanju St. Kuglija, odnosno, još preciznije, na jeziku onih svezaka o detektivu Tomu Hunteru i njegovom moćnom i strašnom neprijatelju, profesoru Musprattu, koje su predstavljale deo našeg detinjstva.

Sasvim je očigledno da u romanu ima i tematskih celina koje se mogu vezati za ove izvore, samo ih je Albahari uzdigao iz »blata« šunda do vrlo krupnih pitanja ljudske sudsbine, ali je pri tom, sa džojsovskom veštinom u baratanju jezikom, uspeo da sačuva taj njihov izvorni tonalitet, koji u tom spregu sećanja na »šundovsku« ali drugu literaturu rane mladosti, i vrlo krupnih sadržaja koji se tiču opstanka čovekovog na zemlji, izazivaju vrtstu uzbuđenja kakvu je malo koja literatura u stanju da izazove. Primer takvog štiva je sjajna priča o ljudožderima, uklopljena već u prve stranice romana, ironična i drastična parabola o civilizaciji, prepuna morbidnih asocijacija i prioritara na koje nijedan Džojs ili Borhes ne bi bili spremni, i istovremeno protkana vriskavim tonovima tih i avanturističkih, i kriminalističkih, i naučno-fantastičnih romana s kojima smo se mogli sretati u rečenim izdanjima St. Kuglija. Po svojim (brojnim mogućim) narrativnim ishodima, to je tekst koji podseća na Borhesovu »Vavilonsku lutriju«, ali po svojoj esejizirajućoj moći jezik koji rastiče naraciju i potapa je u sebi, to je proza koja, kako je već rečeno, neodoljivo podseća na Džojsa, mada mu, zapravo, u doslovnom smislu reči, ne sliči. Bliskost sa Džojsom je u načelnoj podudarnosti, koja prestaje da bude načelna zato što postoji veoma mali broj knjiga koje se pod nju mogu podvesti: Albaharijev jezik nije izmišljen jezik, kako to već biva kod mnogih pisaca koji se bave »ekperimentom«, to nije jezik namerno stvaran da se njime nešto kaže, nego umetnički iznedravan da se njime oživi jedan svet koji je nekad negde postojao, ili, čak, više takvih svetova izukrštanih i izmešanih u tom jednom jeziku.

To je jezik koji je utemeljen u jednoj tradiciji, u jednoj kulturi, u jednom životu, na isti onaj način na koji su to, recimo, kosovsko-resavski govor u »Petrjinom vencu« Dragoslava Mihailovića. To je jezik koji predstavlja istinski govor bića, i to ne govor »lirske« ličnog i privatnog bića autorovog, nego govor jednog sveta. Prema konkretnim geografskim odrednicima u romanu, taj svet je Amerika, današnja i savremena, kroz njenu omladinu, i bez obzira na to koliko je Amerika kao Amerika tu važna, i koliko je nevažno to što ta Amerika nije pisana i opisana prema ličnom fizičkom iskustvu (u jednom stupidnom prikazu zamereno je Albahariju da on nije mogao pisati o toj Americi koju nije video – kao što je Danilo Kišu nešto ranije, a povidom »Grobnice za Borisa Davidovića«, zamerano da on ne može da piše o staljinističkim logorima kroz koje nije prošao), bez obzira, dakle, na sva ta moguća irelevantna da ili ne, postoji jedno duboko i relevantno, i »reveransno«, DA koje smo dužni ovom romanu, jer se postavlja pitanje da li smo uopšte, u jezičkim skladistima naše svesti, mogli naći idiom koji bi ovom svetu, i njegovom mitu u nama, bolje odgovarao od ovog jezika koji je stvorio i za koji se opredelio Vladimir Albahari, od jezika St. Kuglijevih izdanja kriminalističkih, avanturističkih i naučno-fantastičnih romana, od jezika svezaka o Tomu Hunteru i profesoru Musprattu.

Ova knjiga je rezultat jedne izuzetno duboke intelektualno-umetničke, džojsovske operacije. To je knjiga kakve se danas više ne pišu i kojoj preti opasnost da ostane neprimećena u poplavi i ideologiji »stvarnosne proze«, u kojoj se jezička operativnost pišečeva svodi na manje ili više vešto ponavljanje i uobičajivanje fraza (po mogućnosti pornografskih) koje je čuo, a etička odgovornost na opisivanje stvari koje su se drugima dogodile (nije jedno od ovih određenja ne važi, dabome, za već pomenuti »Petrjin venac« Dragoslava Mihailovića, koji je, uprkos svim – manjim – nedostacima jedan od najboljih romana naše književnosti). Kod Albaharija, na ovom drugom planu, reč je opet o jednom izuzetno dubokom, i kosmičkom i košmar-